

Sygn. akt IV KK 29/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Michał Laskowski

SSA del. do SN Mariusz Młoczkowski

Protokolant Danuta Bratkrajc

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Barbary Nowińskiej
w sprawie **P. B.**

skazanego z art. 242 § 1 kk

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 6 maja 2015 r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę skazanego

od wyroku Sądu Okręgowego w G.

z dnia 11 sierpnia 2014 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w J. z
dnia 1 kwietnia 2014 r.

I. uchyla zaskarżony wyrok i sprawę P. B. przekazuje Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym;

II. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz adw. R. S. - Kancelaria Adwokacka kwotę 1 180,80 zł (jeden tysiąc sto osiemdziesiąt złotych i osiemdziesiąt groszy), w tym 23% podatku VAT, tytułem wynagrodzenia za sporządzenie i wniesienie kasacji oraz udział w

postępowaniu przed Sądem Najwyższym, a także kwotę 585 zł (pięćset osiemdziesiąt pięć złotych) tytułem zwrotu kosztów przejazdu na rozprawę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2014 r., uznał P. B. za winnego tego, że w dniu 15 lipca 2008 r. w J. będąc pozbawionym wolności na mocy wyroku Sądu Rejonowego w B. z dnia 20 września 2014 r., uwolnił się sam, tj. występku z art. 242 § 1 k.k. i za to na mocy tegoż przepisu wymierzył mu karę siedmiu miesięcy pozbawienia wolności oraz zasądził od niego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 148 zł kosztów sądowych oraz opłatę w wysokości 180 zł.

W apelacji od tego wyroku P. B. wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia przez wymierzenie mu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Po rozpoznaniu tej apelacji Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 11 sierpnia 2014 r. uznając apelację za oczywiście bezzasadną zaskarżony nią wyrok utrzymał w mocy.

Od powyższego wyroku Sądu Okręgowego kasację złożył obrońca skazanego P. B. i zarzucając:

I. rażące naruszenie prawa procesowego, a to art. 451 zd. 2 k.p.k. w zw. z art. 6 k.p.k. oraz art. 6 ust. 1 i 3 lit. c Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, które to stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., poprzez niepouczenie oskarżonego o prawie do złożenia wniosku o sprowadzenie go na rozprawę, a w konsekwencji pozbawienie oskarżonego prawa do obrony poprzez niesprowadzenie go na rozprawę oraz niewyznaczenie obrońcy z urzędu, mimo iż obecność obrońcy w sytuacji niesprowadzenia na rozprawę oskarżonego była obowiązkowa;

II. rażące naruszenie prawa procesowego, a to art. 81 § 1 k.p.k. w zw. z art. 78 § 1 k.p.k. oraz art. 6 k.p.k., a także art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, które to naruszenie miało istotny wpływ na treść orzeczenia, poprzez odmowę na etapie postępowania przed sądem I instancji merytorycznego rozpoznania przez właściwy do rozpoznania sprawy

dwukrotnie składanego przez oskarżonego wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu, w rezultacie czego oskarżony pozbawiony został możliwości obrony przez obrońcę ustanowionego z urzędu, mimo iż nie posiadał środków wystarczających do ustanowienia obrońcy z wyboru;

III. rażące naruszenie prawa procesowego, a to art. 78 § 2 k.p.k. oraz art. 81 § 1 k.p.k. w zw. z art. 6 k.p.k., które to naruszenie miało istotny wpływ na treść orzeczenia, poprzez zastosowanie przepisów art. 78 § 2 k.p.k. oraz art. 81 § 1 k.p.k. w zakresie jakim zostały uznane przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z art. 78 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, poprzez udzielenie oskarżonemu na etapie postępowania przed sądem I instancji błędnego pouczenia, iż na postanowienie w przedmiocie odmowy wyznaczenia obrońcy z urzędu zażalenie nie przysługuje, podczas gdy z uwagi na orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego zażalenie to przysługuje, **wniósł o** uchylenie zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego nim wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

W pisemnej odpowiedzi na kasację Prokurator Prokuratury Okręgowej wniósł o uznanie kasacji za oczywiście bezzasadną i jej oddalenie. Z kolei na rozprawie kasacyjnej obecny Prokurator Prokuratury Generalny wniósł o uwzględnienie kasacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja o ile wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego to zasługuje na uwzględnienie, gdyż oczywiście zasadne są zarzuty kasacyjne ujęte w pkt II i pkt III.

W realiach sprawy nie jest zasadny zarzut z pkt I kasacji. Odnosząc się do tego zarzutu należy stwierdzić, iż z treści art. 451 k.p.k. jednoznacznie wynika, że zasadą jest sprowadzanie pozbawionego wolności oskarżonego na rozprawę odwoławczą. Jako wyjątek od tej zasady należy traktować możliwość uznania przez sąd odwoławczy za wystarczającą obecność samego obrońcy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie też przyjmuje się, że odstępianie od sprowadzenia pozbawionego wolności oskarżonego, który o to wnosi, uzasadnione jest jedynie w tych przypadkach, kiedy w apelacji podnoszone są zagadnienia *stricto* prawne. Natomiast wówczas gdy przedmiotem apelacji są kwestie natury

faktycznej, np. dotyczące oceny wiarygodności dowodów i ustalenia sprawstwa, sprowadzenie oskarżonego na rozprawę odwoławczą staje się niezbędne. Łączy się to z koniecznością zachowania na etapie postępowania odwoławczego prawa do obrony oraz zasady rzetelnego procesu (art. 6 ust. 1 i 3 lit. c Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności), a także zapewnienia realizacji zasady równości stron, skoro w rozprawie odwoławczej z reguły uczestniczy prokurator. Sąd Najwyższy wielokrotnie prezentował to stanowisko i zostało ono zaaprobowane przez doktrynę (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 sierpnia 2007 r., II KK 81/07, OSNKW 2008, z. 1, poz. 5, z dnia 5 marca 2008 r., V KK 356/07, LEX nr 359269, z dnia 8 maja 2008 r., III KK 520/07, LEX nr 435387, z dnia 13 maja 2008 r., IV KK 3/08, LEX nr 393941, P. Hofmański, E. Sadzik i K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego, tom II, Komentarz, Warszawa 2007, s. 761 - 762).

Podkreśla się, że zgodnie z treścią art. 6 k.p.k. oskarżonemu przysługuje prawo do obrony i to zarówno w sensie formalnym, czyli prawo do korzystania z pomocy obrońcy, jak i w sensie materialnym. Prawo do obrony materialnej należy rozumieć jako działalność obrończą samego oskarżonego, który może realizować swoje prawo w toku całego procesu, we wszystkich jego fazach, a zatem również przed sądem odwoławczym. Zgodnie z art. 453 § 2 k.p.k. w toku postępowania odwoławczego strony, a więc również oskarżony, mają prawo do składania wyjaśnień, oświadczeń oraz wniosków ustnych lub na piśmie. Korzystanie z tych uprawnień jest zarazem wykonywaniem gwarantowanego oskarżonemu w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, prawa do obrony we wszystkich stadiach postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2005 r., sygn. III KK 35/05, LEX nr 164348). Jednakże, aby oskarżony, który jest pozbawiony wolności, mógł realizować swoje prawo do obrony przed sądem odwoławczym, musi zostać sprowadzony na rozprawę apelacyjną. Inne podejście do tej kwestii oznaczałoby niczym nieuzasadnione różnicowanie pozycji oskarżonych w postępowaniu odwoławczym w zależności od tego, czy pozostają oni na wolności, czy też są tej wolności pozbawieni.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 7 maja 2010 r., IV KK 369/09, LEX 583904, Sąd Najwyższy, wskazał, że we wszystkich przypadkach, gdy przedmiotem zarzutu

apelacji są ustalenia faktyczne, pozbawiony wolności oskarżony powinien być sprowadzony na rozprawę odwoławczą i to bez względu na to, czy w ocenie sądu odwoławczego obecność oskarżonego na rozprawie może wpłynąć na wynik kontroli odwoławczej. Podkreślił, że w szeregu publikowanych lub łatwo dostępnych orzeczeniach, wydanych w podobnych sytuacjach, Sąd Najwyższy zawsze uznawał, że niesprowadzenie na rozprawę apelacyjną oskarżonego pozbawionego wolności, mimo jego wniosku i kwestionowania ustaleń faktycznych, stanowi rażące naruszenie przepisu art. 451 k.p.k. Naruszenie to mogło mieć wpływ na treść orzeczenia. Nie można bowiem wykluczyć, że obecność oskarżonego na rozprawie, złożenie przez niego dodatkowych wyjaśnień, oświadczeń lub wniosków spowodowałyby, że sąd odwoławczy wydałby inne orzeczenie. W ostatnim okresie tak rozstrzygnięto m.in. w wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia 9 października 2008, II KK 148/08, R-OSNKW 2008, poz. 1857, z dnia 2 marca 2009, IV KK334/08, R-OSNKW 2009, poz. 570, z dnia 17 czerwca 2009 r., III KK 30/09, R – OSNKW 2009, poz. 1321, z dnia 2 marca 2011r., IV KK 368/10, R – OSNKW 2011, poz.600.

W przedmiotowej sprawie, wbrew stanowisku autora kasacji, P. B. został pouczony o wynikającym z art. 451 k.p.k. prawie do złożenia wniosku o sprowadzenie go na rozprawę odwoławczą. Sąd Rejonowy pismem z dnia 29 maja 2014 r. zawiadamiając P. B. o przyjęciu apelacji przekazał mu pełne pouczenie o tym uprawnieniu (por. k. 178). P. B. mimo otrzymania tego pouczenia nie złożył wniosku o sprowadzenie go na rozprawę odwoławczą. W tej sytuacji jasnym jest że nie doszło do zaistnienia uchybienia o którym mowa w zarzucie w pkt. I kasacji.

Natomiast, jak wyżej wspomniano, zasadne są zarzuty ujęte w pkt II i pkt III kasacji.

Trafnie bowiem wskazał Autor kasacji, że Sąd Rejonowy dwukrotnie odmówił ustanowienia P. B. obrońcy z urzędu oraz wadliwie pouczył go, iż na taką odmowę nie przysługuje zażalenie. P. B. po wydaniu przez Sąd Rejonowy wyroku z dnia 1 kwietnia 2014 r., w trybie art. 335 k.p.k., złożył wniosek o ustanowienie mu obrońcy z urzędu dla sporządzenia apelacji, który to wniosek ten Sąd oddalił uznając, że na tym etapie postępowania Sąd nie ma obowiązku wyznaczania mu takiego obrońcy (k.168). Natomiast gdy P. B., już po samodzielnym sporządzeniu apelacji, zwrócił

się ponownie, tym razem do Sądu Okręgowego o ustanowienie mu takiego obrońcy, Sąd ten przekazał ów wniosek Sądowi Rejonowemu, a ten zaś powołał się na swoje wcześniejsze postanowienie w tej kwestii (k. 173 i 181). Samą apelację własną P. B. uznano później za oczywiście bezzasadną. Obrońcę z urzędu, w osobie adw. R. S., ustanowiono P. B. dopiero dla sporządzenia i wniesienia kasacji (k. 225). Prawdą jest również, że odmawiając ustanowienia mu obrońcy poinformowano P. B., iż na postanowienie w tym przedmiocie zażalenie nie przysługuje (k. 168), czyniąc to w sytuacji, gdy już od sześciu miesięcy funkcjonował powołany w kasacji wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 r., sygn. akt K 30/11, Dz. U. z dnia 29 października 2013 r., poz. 1262, uznający brak zażalenia w omawianej tu sytuacji za niezgodny z prawem do obrony, rzetelnego procesu i prawa do zaskarżania wydanych orzeczeń. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, iż do czasu stosownego uzupełnienia lub zmiany tego unormowania należy, w razie odmowy powołania obrońcy z urzędu, stosować wprost przywoływane przez Trybunał Konstytucyjny przepisy Konstytucji RP (por. postanowienia Sądu Najwyższego: dnia 30 grudnia 2013 r., V KZ 75/13, LEX nr 1403912, z dnia 13 marca 2014 r., IV KZ 13/14, OSNKW 2014, z. 7, poz. 58). Nie respektując konsekwencji wynikających z wyroku Trybunału Konstytucyjnego, naruszono tym samym konstytucyjne prawo oskarżonego do odwołania się od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji.

Trafnie też autor kasacji podnosi w jej uzasadnieniu iż, cyt. „Po wydaniu przez Sąd pierwszej instancji wyroku oskarżony P. B. przebywając w Zakładzie Karnym złożył równocześnie wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku oraz wniosek o wyznaczenie obrońcy w trybie art. 78 § 1 k.p.k. W dniu 6 maja 2014 r. sędzia Sądu Rejonowego odmówił ustanowienia oskarżonemu obrońcy z urzędu (k. 168), uzasadniając decyzję tym, iż *„wobec faktu, że postępowanie zostało zakończone sąd nie ma obowiązku na obecnym etapie wyznaczenia skazanego obrońcy z urzędu celem sporządzenia apelacji”*.

Niewątpliwie wydanie przez Sąd Rejonowy nieprawomocnego wyroku nie powoduje zakończenia postępowania sądowego, zwłaszcza w sytuacji w której oskarżony złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku, a kolejny wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu oskarżony uzasadnił koniecznością sporządzenia

apelacji, jednakże nie został rozpoznany - w uzasadnieniu wskazano, że wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu został już rozpoznany 6 maja 2014 r.

Oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy na każdym etapie postępowania. Nie sposób zgodzić się z poglądem, że uprawnienie z art. 78 § 1 k.p.k. wygasa w okresie od wydania nieprawomocnego wyroku przez sąd pierwszej instancji aż do chwili rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy. Tym samym, Sąd Rejonowy poprzez brak merytorycznego rozpoznania wniosku pozbawił oskarżonego możliwości korzystania z pomocy obrońcy z urzędu, co mogło mieć istotny wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia.”

Kierując się przedstawionymi motywami Sąd Najwyższy, na podstawie art. 537 § 2 k.p.k., uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu, który po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie konwalidacji ujawnionych uchybień postępowania międzyinstancyjnego, ponownie rozpozna wniesiony środek odwoławczy.